На велетенському міжзоряному кораблі, який впродовж уже тисячі років заглиблюється в простір Галак-тики, начебто нічого особливого й не сталося. Так само, як вчора, як і рік і десять років тому, він рухається по інерції; в його незчисленних, залитих світлом залах, лабораторіях, оранжереях б’ється пульс життя — розміре-ний, ритмічний, з нормальним, як кажуть, наповненням. Тисячі мешканців цього космічного острівця, збудова-ного у формі еліпса, на перехресті вісей якого здіймається Сфера Керування, працюють, вчаться, відпочивають, розважаються, навіть і не підозрюючи, що сталося щось надзвичайне. Про це знає лише одна людина — дівчина Арі, фізик-теоретик.

Випурхнувши з круглого люка Сфери Керування, Арі зупинилася на пустельному майдані, щоб перевес-ти подих. Серце їй билося пришвидшено, і пружним дівочим грудям, затиснутим в облягаючий костюм, було затісно. Ну що ж, сталося те, що мусило статися, вони відмовили. Арі це передчувала, інтуїція обіцяла їй один шанс із тисячі. Але вона мусила була покластися на той шанс. Ще перед тим, як переступила поріг зали Коор-динаційної Ради, Арі здогадувалася про негативну реакцію тридцяти двох членів Ради і була майже готова до цього. Але тридцять третій… Тридцять третій не те що здивував — приголомшив її! "Щоб не порушувати принципу одностайності, я також підтримую висновок Першого Координатора". Почувши ці слова, побачивши його пісне обличчя, вона була шокована. І ця людина твердила їй про якісь глибокі, всеохоплюючі почуття! Ця сіренька особа намагалася переконати її в синхронності почуттів, намірів, плекала мрію про інтимну близькість. О блазень! "Щоб не порушувати принципу…" Пігмей! Навіть утриматися не наважився — проголосував проти.

Зараз, вискочивши на порожній майдан, Арі намагалась опанувати свої емоції. Щось пекло їй в грудях, було гірко на душі. І самотньо. Бездумно дивлячись собі під ноги, ступнула на крайню стрічку тротуару, і її повільно понесло до основного корпусу. Стояла, опустивши плечі, в’яло звісивши руки. Ну, що робити?..

Хтось торкнув за лікоть. Нехотя повела оком — він, тридцять третій. На обличчі усмішечка, певне, буде виправдуватись.

— Гніваєшся?

Промовчала.

— Ну, скажи: гніваєшся?

Дивлячись туди, де широченна труба тунелю сходиться в одну точку, Арі промовила:

— Хіба гніваються, коли роблять відкриття?

— Яке ж відкриття ти зробила?

— Відкрила, що ти… карлик.

— Я карлик?.. — дурнувато хихикнув він, розправляючи дужі груди і дивлячись на неї зверху вниз.

— Так, саме карлик.

Деякий час він мовчав, не знаючи, що відповісти. Нарешті спромігся:

— Невже не розумієш, що мій голос нічого не вирішував? Якби я навіть… Все одно тридцять два проти!

— Чому ж не вирішував? Твій голос вирішив багато що. Принаймні для мене.

— Арі, не гарячкуй, подумай спокійно, зваж…

Його слова тремтіли, вібрували зляканістю, і це дратувало.

— Запевняю тебе. Ну, подумай сама: що мій голос проти… всіх? І навіщо? Справі це не допомогло б… А ти знаєш, що я для тебе…

Він говорив і говорив, намагався переконати, що в наукових пошуках не можна отак-от похапцем, без підготовки… "Хитрує, — думала Арі. — І хитрує досить примітивно. Він просто побоявся. А летіти зі мною теж боїться. Егоїзм! Замаскований егоїзм. І як цього раніше не помічала?"

— Ну от що: досить слів! Кажеш, готовий мені допомогти?

— Звичайно! — просяяв він. — Ти ще маєш сумнів?

— Так, маю.

— Я доведу, Арі, побачиш, переконаєшся…

— Ну що ж, маєш нагоду довести. Летімо зі мною!

Знітився, зіщулився. І знову його слова почали тремтіти.

— Легко сказати: летімо… Вчені ж не рекомендують…

— Ну й що ж? А ми всупереч нерекомендації! От і доведеш.

— Схаменися, Арі…

Вона обернулася, зневажливим поглядом окинула його постать і раптом зареготала, блискаючи разками білих зубів:

— Ну ось і довів! — Ступнула на швидшу стрічку і за мить опинилася далеко попереду.

Він деякий час рухався слідом, потім спроквола перейшов на другий бік і поїхав у протилежному напря-мі. "Ніде вона не дінеться, — крутилась у нього думка. — Ексцентричне дівчисько…" Оглянувся — ген-ген у далині червоніла цятка її постаті. Дивився, аж поки вона не зникла за брамою основного корпусу.

Із кожних ста шістдесяти восьми годин філософ Альга віддавав три години шахам. Любив мовчазну на-пругу бою, коли фігурки виходили із засідок і кидались у відчайдушні сутички, здійснюючи задуманий ним план. Скільки на шахівниці трагедій! А особливо, коли доводилося руйнувати стратегію опонента, спростову-вати його тактику. "Що не кажіть,— потирав руки Альга, — а шахи виняткове досягнення цивілізації. Це син-тез мистецтва і спорту, закономірності і випадковості, тут проявляється сила психіки і, якщо хочете, сила м’я-зів…"

Останні слова Альги викликали в декого посмішку. Яка там сила м’язів у цього худорлявого і вже під-старкуватого парубка! Він так завантажує себе науковою працею, що, мабуть, зовсім не заглядає до Спортивно-го Комплексу. Філософія і шахи — нічого більше для нього не існує.

Але в кожного Ахіллеса є своя вразлива п’ята. Альга був до нестями закоханий в Арі. Про це почуття, окрім нього самого, ніхто не знав і не здогадувався, бідолашний філософ горів на невидимому вогні, мучився, але нічого вдіяти не міг. Звичайно ж, з філософського погляду оті переживання не витримували ніякої критики, але все ж не зникали. Альга пробував спростувати своє почуття в різні способи, вдавався навіть до іронії. "Ну, що в ній особливого?—міркував,— Ну, об’єми, обмежені кривими лініями… Ну, пропорції… Так це ж геометрія!" Намарне пішла іронія — почуття не загасало. Ті лінії вабили око, голос звучав музикою. Минав час, і Аль-га припинив опір, внутрішньо капітулював, від чого йому одразу полегшало. "Це ж прекрасне почуття — зако-ханість! — проголосив він собі. — Злиденні ті, що не зазнали кохання. Навіть Арістотель, і той був упокорений дівчиськом".

Сидячи за шаховим столиком на оглядовій палубі, Альга слухав інформаційну передачу і час від часу по-зирав на екран. Почувши звістку про те, що Координаційна Рада рекомендувала молодій фізичці Арі утримати-ся від експедиції, філософ зробив невдалий хід, програв вежу і був змушений здатися. Та це зовсім не засмути-ло його. Весело попрощавшись з опонентом, Альга пішов палубою, поглядаючи крізь прозорий пластик у чор-ноту простору. Думки концентрувалися навколо неї. Яку експедицію вона замислила? Чому вчені не рекомен-дували?

Отак міркуючи, пройшов по периметру корабля кілометрів з двадцять, спустився ескалатором у середній ярус і вже рухомими стрічками дістався до свого житла. Настрій у нього був піднесений. Не рекомендували… А що, коли він їй порекомендує? І не лише порекомендує, а ще й… Ні, це нездійсненне, про це нічого й думати. Раптом закрався сумнів: а чи потрібно йому втручатися у цю справу? Чи не видасться він смішним? Ну, певно ж! Старші вчені, найвидатніші розуми не рекомендували, а він, бачте, готовий підтримати, навіть не знаючи суті справи. Ех, Арі, Арі…

Уявив, як вона примружить очі, стримуючи сміх при одному тільки погляді на його постать. Порадник, підпора… Ні, ні, краще й не обзиватись!

Наступної секунди Альга швидкими нервовими рухами пальців почав вистукувати особистий код Арі. Жар заливав йому щоки, прискорено забилося серце, але рука від панелі не відсмикнулася.

Через якусь мить на екрані проступило обличчя Арі. Широко розплющені очі кинули на нього сповнений цікавості погляд.

— Пробачте… — мовила нерішуче, мабуть пригадуючи його прізвище.

— Я філософ Альга.

— Альга… Так, так, — вона з чемності усміхнулась. — Я вас слухаю.

— Я чув інформацію про засідання Координаційної Ради, вони відмовили вам…

— Так, відмовили.

— Вірніше сказати: не рекомендували відправлятись в експедицію…

— Відмовили, не рекомендували, — перебила Арі, — Хіба це не одне й те ж?

— Ні, не одне й те ж.

— Ви вважаєте?— В її голосі з’явилося ледь помітне сподівання.

— Це очевидно. Не рекомендували, але й не заборонили — вловлюєте різницю?

— Не дуже.

— Вони просто не схотіли брати на себе моральної відповідальності. Те, що ви замислили, певне, пов’я-зано з ризиком для життя?

— Можливо.

Альга зітхнув і сміливо подивився на своє сонце. Краса, виняткова краса! Просто дивно: як цей з ледь помітною горбинкою ніс, вигинисті брови, сіруваті очі, темнокаштанове волосся, щоки з малесенькими, ледь помітними ямками творять отаку невимовну красу! Арі, мабуть, помітила, що філософ милується нею, і десь у глибині її очей з’явився теплий усміх. Альга вловив ту смішинку, це підбадьорило його, заохотило.

— А я на це дивлюся так, Арі: наука вимагає… сміливості, ризику, безоглядності в досягненні мети!

— І характеру. Чи не правда?

Філософ кивнув головою: авжеж, і характеру, а не якихось там псевдологічних схем, що постулюються від небезпек та випадкових загроз! Він вважає, треба діяти, відкидаючи всілякі перешкоди, експедиція не лише потрібна, вона просто-таки необхідна!

— Але тепер, після такої ухвали, ніхто не згодиться відправитись зі мною…

— Як це ніхто? — здивувався Альга. — У вас немає супутника?

— На жаль.

Він подивився їй у вічі і тихо сказав:

— Ну, що ж, тоді беріть мене… якщо я зможу бути вам корисний.

— Справді? Ви згодні?

— Я буду щасливий, коли ви візьмете мене в експедицію.

— Чудово! Але ж ви повинні зважити…

— Сподіваюсь, ви познайомите мене із завданням?

— О, так! Ми наблизимося до ядра Метагалактики, щоб уточнити деякі характеристики його поля… Може, ви під’їдете зараз до моєї лабораторії?! Ми зможемо детально обговорити тематику дослідів.

— Охоче.

— Ну, то я на вас чекаю.

Моложава жінка в золотистій сукні неквапно походжала перед великим, на всю стіну, екраном.

— Любі діти! Ви вже маєте уявлення про Землю, нашу рідну планету, — говорила, тамуючи хвилювання. — І хоча ви всі, ваші батьки, діди й прадіди народилися тут, на борту "Сатурна", Земля залишається нашою праматір’ю. Вона — колиска людства, там воно зростало, удосконалювалось, простуючи крізь терни до зірок. Відео-плівки показали вам, що на континентах Землі часто лютували не тільки стихійні лиха, а й воєнні чва-ри…

З глибини екрана за нею стежило кілька десятків дітей. Напевне, їм було цікаво слухати цю розповідь — ніхто не вимикався, під екраном тихо сяяв суцільний ряд зелених цяток. Слова вчительки дивовижно єднали оцей осколок людства з материнською планетою, з давно минулими епохами, її голос навівав чари казок, пере-носив до іншого світу — широкого, високого, вільного. І тоді наче зникали міцні оболонки, що оточували лю-дей на "Сатурні", уява малювала замість тихих басейнів бурхливі моря, замість оранжерей — безкраї ліси, а замість освітлювальних ламп — велике яскраве Сонце. Ех, якби побувати на Землі!..

Коли вчителька скінчила, діти враз защебетали, вона аж усміхнулась і трішки повернула тумблер гучнос-ті.

— Не так голосно, діти, і не всі разом…

Та запитання посипались, ніби корпускули в лічильнику:

— Навіщо сконструювали гори?

— Хто вигадав річки?

— Чому раби не повстали всі разом?

— Навіщо окремим людям потрібно було багатство?

— Чи можна дихати на вітрі?

— Навіщо наробили стільки снігу?

Коли табло обіч екрана було заповнене, вчителька піднесла руку, що означало: на перший раз досить.

— Тепер будемо відповідати. Хто з вас мені допоможе?.. Ну, гаразд, вісімнадцятий, розкажи нам про го-ри.

Вчителька натиснула кнопку, щоб вісімнадцятого могли бачити всі.

— У нас, на "Сатурні", гір немає, бо наша планетка збудована за кресленнями. Тут гори зовсім і не по-трібні, краса нашого "Сатурна"— в доцільності кожної секції, кожної деталі. А на Землі…

Хлопчик не договорив: саме в цей час до навчального приміщення вскочив якийсь юнак. Навіть не гля-нувши на екран, крикнув:

— Хіба ви не знаєте, що діється?! Поки не пізно…

— У нас заняття… — розсердилася вчителька, але він ні про що й слухати не хотів.

— Найавторитетніша інстанція не схвалила цієї авантюри, а вона всупереч… Ви ж розумієте, що це про-сто жахливо — отак-о взяти й пірнути в космос!

— Може б, ви все-таки пояснили, юначе, що сталося?

— Як? Ви нічого не знаєте?.. Арі вам не сказала? Ну, звичайно, це в її стилі!

— А що сталося?

— Поспішіть до Причалу — з хвилини на хвилину її дослідницька ракета стартує… Ви, тільки ви можете її затримати! Мерщій, мерщій!

І він, як ошпарений, вискочив з приміщення.

Вчителька ступнула крок услід і зупинилась, мовчки дивлячись на вже закритий вихід. Стояла, здава-лось, забувши про своїх маленьких слухачів, що насторожено зиркали на неї з екранної глибини. "Що ж це та-ке? — обпікала думка. — Чому Арі не порадилась зі мною? Ех, діти, діти…"

Та досить їй було поглянути на екран, як розгубленість одразу ж зникла — вчителька завжди мусить бу-ти взірцем для своїх вихованців. Що б не сталося, а їй не повинно бракувати самовладання, внутрішньої дисци-пліни, їй до щему образливо, гірко на душі: донька не порадилася з нею, хоча досі вони були друзями і нічого одна від одної не таїли. Ну, що ж…

— Продовжимо, діти, наше заняття…

Арі дуже імпонувало, що філософ Альга зацікавився найновішими проблемами фізики. Вона посвячува-ла його в таємниці своєї науки з якимось особливим задоволенням.

Альга, слухаючи ту розповідь, старався не дивитись на дівчину, відводив погляд навіть від її черевичків. Та коли зосередився, коли

усвідомив, яке ця дівчина поставила перед собою важке наукове завдання, підвів очі і відверто милувався нею.

— Зміни в параметрах поля, крізь яке проходить "Сатурн", дехто з учених вважає фікцією. Інші поясню-ють їх похибками апаратури, — говорила Арі. — Я перевіряла апаратуру не один раз і не двічі: робота цієї сис-теми бездоганна! Ви звернули увагу на останній Астрономічний Атлас? Усі "ближчі" галактики перебувають від нас майже на однакових відстанях. З цього я роблю висновок: "Сатурн" вступив в область, яка безпосеред-ньо прилягає до центру Всесвіту. Можна припустити: там генеруються зовсім не відомі нам поля — їх ото вже звідси відчувають наші прилади… Що там чигає на нас? Які невідомі властивості того простору? Хіба не муси-мо дослідити?.. За моїми підрахунками, "Сатурн" підійде до тієї зони десь через тисячоліття. Які небезпеки ви-никнуть перед нашими нащадками? Скажіть, Альга, хіба не наш обов’язок розвідати трасу? Якщо полетіти з максимально можливою швидкістю, можна досягти центру Всесвіту за якихось сім–вісім років…

— А що передали автоматичні зонди, запущені… точно вже і не пригадую коли?

— В тому ж то й справа, що зонди зникають за обрієм зв’язку, зникають безслідно, не передавши ніякої інформації.

— Як? — здивувався Альга. — Жодних повідомлень?

— Інформація надходила з відстані, трохи більшої за парсек . А далі зв’язок обривається. Ось чому я й вирішила летіти. Апарати, які б вони не були розумні й чутливі, не можуть безконечно пристосовуватися до мінливого середовища.

— Це так, — погодився Альга, — потенції людського мозку значно більші.

— Отже, ви підтримуєте мене?

— Без вагання, Арі! Все це і дуже важливо, і надзвичайно цікаво. Такому дослідженню можна присвяти-ти життя.

На її чутливому обличчі заграв усміх, і його самого пройняло відчуття щастя. Співзвучність неспокійних інтелектів — що є радісніше в житті? Просто дивно, як він сам не висунув такої вочевидячки необхідної ідеї розвідувального польоту до центру Всесвіту?

Арі нараз насупила брови й одразу ж заговорила застережливим тоном. Чи враховує він ступінь небезпе-ки? Чи усвідомлює, що це буде не звичайна наукова вилазка, яка має нульовий коефіцієнт ризику і дає втіху вже хоча б зміною обставин життя? Ця мандрівка має бути дуже тяжкою, довготривалою, небезпечною.

— Все наше життя — мандрівка в невідоме, — сказав Альга. — Якщо ви вважаєте, що я буду корис-ний…

— Я рада, просто щаслива, що ви перебороли щоденну інерцію. Отже, летимо?

— Летимо! — вигукнув. І тут же був нагороджений поцілунком.

— Якщо у вас є з ким прощатися, — весело сказала Арі, — то прощайтеся. До старту лишається… — по-глянула на хронометр, — тридцять три хвилини.

— Я тільки попереджу свого партнера, що шахову зустріч доведеться відкласти на деякий час.

— А я попрощаюсь із мамою.

Ходили піщаною доріжкою понад озерцем — Арі в темно-синій сукні, мати в золотистій. Справжній гайок навколо озера — із живими березами, дубами, тополями. Але він непомітно для ока переходить в ілюзорні ліси, які, здавалося, тягнуться на десятки кілометрів і творять непрохідні хащі. Звідти повіває цілком реальний вітерець, приносячи лісові пахощі і щебет птаства. Зараз Арі особливо гостро відчуває красу цього шматочка живої природи. В розвідувальній ракеті приміщення тісні, вода лише для побутового вжитку, ну, а дерева… про них можна буде хіба що помріяти.

Ходили мовчки, прихилившись одна до одної, ходили, неначе над прірвою. Та воно ж так і є: космічне провалля поруч, он за тією стінкою корпусу. Мати нічого не питає, донька з’явилася до неї перед відльотом, і цим все сказано. Взагалі, вони чудово розуміють одна одну й без слів. Материне серце млоїло тривожне перед-чуття, та вона гамувала його. Що ж, Арі самостійна особа, не належить до працівників екіпажу, а тому цілком вільна у виборі свого шляху. І, певне, цьому польоту вона теж надає надзвичайного значення, коли побоювала-ся, що мати почне відговоряти. Ех, Арі, Арі! Живемо один раз, і в кожного свій життєвий шлях…

— Мені пора, мамо.

— Я тебе ждатиму, доню. Щасливо!

— Спасибі за те, що ти така…

— Пам’ятай: я тебе жду.

Арі поцілувала матір і швидко пішла. Перед отвором до Головного тунелю оглянулась і махнула рукою. Мати самотньо стояла біля озерця, і сльози напливали їй на очі.

Може, це одвічна доля матерів — проводжати дітей у далекі мандри. Де та міра, якою можна було б ви-значити горе матерів усіх часів? Певне, й електронна машина заплакала б, якби її підключити до материнських сердець…

Цілий рік регулярно з’являлася Арі на материному екрані. Передавши наслідки досліджень Науковому Центру, вона одразу ж з’єднувалась із матір’ю. Голос її завжди був енергійний, обличчя безхмарне. Вони з Альгою рухаються точно по світловій лінії "Сатурна". Мас-спектрометри та й вся інша апаратура працює добре — вже виявлені деякі незначні, ну зовсім незначні зміни в компонентах потоку космічних часточок. Але, наголосила Арі, ці зміни мають тенденцію до збільшення, посилення.

Її прогноз справдився — упродовж усього наступного року пучки хронотонів, сказати б, товщали, росли, густішали. Наче окремі струмочки зливалися в єдиний потік. Довелося збільшити пришвидшення, щоб якомога далі проникнути в цей об’єм. Після цього зображення Арі на материному екрані все більше й більше тьмяніло, обриси його поступово втрачали контури, розмивалися. Крізь туманну запону ледве долинали окремі слова:

— Хронотони… не властиві орбіти… Застерігаємо "Сатурн"… течія… потужна течія… компоненти по-ля… Міняйте, міняйте трасу!..

Екран зовсім померк, пропав і шепіт.

"Що ж це буде? — мати складала долоні, — А може, повернули? Останню інформацію послали майже три роки тому… Хоча міркування про ці умовні роки позбавлені найменшого сенсу: кожна інерційна система має свій час…"

Свій час… Так, Арі й Альга, безумовно, мали свою, тільки їм належну, систему обрахунку часу. Та чим далі рухалась їхня ракета, тим виразніше проступали якісь дивовижні зміни в цій системі. Інтенсивніше запра-

цював не лише хронотрон — масспектрометр часточок часу, а й самі їхні організми. Посилився обмін речовин — кожна клітина тіла працювала за якоюсь шалено інтенсивною програмою.

— Я, мабуть, захворів, Арі, — сказав Альга, — Увесь час мене мучать голод і спрага. їм і не наїдаюсь, п’ю і не можу напитися.

— Те саме коїться й зі мною, — спокійно відповіла дівчина. — Це нормальне явище.

— Нормальне?

— Так, мій любий. Погляньте на осцилограф — потік хронотонів посилився більше як удесятеро. Ці час-точки не екрануються, всі форми матерії, принаймні ті, які ми знаємо, прозорі для носіїв часу. Але вони винят-ково активні — в природі немає жодної елементарної часточки, не захопленої хронотоном…

— Звичайно, позачасової матерії нема. Але ж ми рухаємося з такою швидкістю…

— …Що час мусив би уповільнюватися, правда?

— Згідно релятивістської теорії.

— Я вже міркувала над цим… Тут зовсім інші компоненти просторово-часового континууму. Про них не знали та й не могли знати фізики… До речі, це вам матеріал для філософських узагальнень.

— Які компоненти ви маєте на увазі?

— Інтенсивний потік вільних хронотонів. Для нас тепер час буквально летить. У цьому просторі швид-кість хронотонів катастрофічно збільшилась.

— І що це означає, на вашу думку?

— Це означає, що за один наш умовний сатурнівський день ми проживаємо не менше десяти.

— Простіше кажучи, старіємо?

— Так, мій любий Альга, ми інтенсивно старіємо.

Філософ закоханими очима дивився на неї і не помічав ніякого старіння. Навпаки, йому здалося, що Арі розквітла, поздоровшала і… стала ще кращою. Ах, яка вона гарна! Навіть той короткий час, коли вони змінювали одне одного в кабіні керування і він мав змогу приголубити її хоч поглядом, наповнював його єство невимовним блаженством. А оте її "мій любий" обсипало його вогнем. Скільки разів поривався він освідчитися в коханні! Слова вже були готові злетіти з язика, та кожного разу осоружна сором’язливість, ніяковість, якийсь незрозумілий страх накладали своє категоричне вето. Потім у своїй кабіні безжально критикував себе за нерішучість і висміював за оті помисли. Хіба ж не дурниця оте бажання хоч доторкнутись до її сукні?..

Невдовзі Альга помітив у неї перші зморшки біля очей. Вони надали її обличчю стражденного і водночас іронічного виразу.

— Ви вже сивієте, мій любий Альга, — якось сказала Арі не то з жалем, не то з докором.

— Невже? — філософ лапнув себе за чуприну, неначе міг навпомацки відчути сивину. — То, певне, муд-рість проступає! — Поглянув на її зачіску: — А в вас нема…

— Мудрості? — усміхнулась Арі.

— Сивини! Ви така ж молода і… така, як була.

— Поки що нема… — Дівчина мовчки схилила голову. — Ідіть підживіться, я бачу, як ви зголодніли за цю вахту.

Арі зручно вмостилася перед овальним оглядовим екраном, а він прошмигнув у вузький люк і подався до Енергетичної кабіни. Та не встиг спожити й трьох сніданкових тюбиків, як з динаміка пролунало тривожне:

— Мерщій сюди, Альга, мерщій!..

З надпочатим тюбиком у руці він ускочив до кабіни керування.

— Що трапилось, Арі?

— Дивіться, дивіться… — дівчина показувала на екран. — Як тільки я ввімкнула перетворювач…

Спочатку Альга нічого не помітив. На екрані клубочився блідо-сивий туман. Та, придивившись, почав вирізняти якісь лінії, розмиті контури будівель, дерев, цілого тлуму якихось невідомих предметів. Там і сям щось гостро зблискувало.

— Бачите? Бачите? — шепотіла Арі. — Це ж іде бій… Мабуть, за отой місточок, — помічаєте сіру смугу над річкою? Ну, ясно, онде біжать юнаки з палицями.

— З тих палиць вони стріляють. То вже складна техніка.

— Це було ще до початку Космічної Ери. Який шлях у Всесвіті зробили ті хронотони…

— То це відбитки справжніх подій?

— Так, справжніх. Ми натрапили на ті хронотони…

Слово "ті" вимовила з притиском, і філософ одразу зрозумів усе. Тодішні елементарні часточки часу по-несли у глибини Всесвіту моментальні відбитки речей, людей, подій. Поступово жива картина вичіткувалася краще, можна було розрізняти деталі, як у німому стародавньому фільмі.

…Розсипавшись по обидва боки насипу, група юнаків з п’ятикутними зірками на пілотках біжить до мо-сту. Навкруг чорними фонтанами вибухає земля, біля самісінької води вони залягають, гарячково стріляють по тому берегу, щоб не допустити ворогів до мосту. Налітають літаки з чорно-брудними хрестами на зашмарова-них крилах, скидають чорні бомби. Дим застилає все довкруг, а коли він розвіюється, живучі хлопці знову ве-дуть вогонь по тому берегу…

— Сміливці! Герої!.. — шепоче Арі. — Які це були люди…

Вона торкається верньєрів апарата, і ось крупним планом видно одного юнака. Що в ньому привабило Арі? Може, чоло мислителя? Чи темно-карі очі, сповнені страждання? Гримаса болю проступила на його об-личчі, рукою вхопився за бік, поміж пальцями струмувала кров… Арі скрикнула. Юнак здивовано повернув голову, неначе почув той крик через майбутнє тисячоліття, подивився в небо, потім, стиснувши зуби від болю, почав відповзати назад, подалі від річечки. А вибухи лютували, дзьобали землю. Арі й Альга невідривно сте-жили за тим юнаком, бачили, як уже в кінці насипу його поранило вдруге… Арі не могла витримати всього цьо-го й вимкнула апарат.

— Яка кривава історія людства… — тихо сказала після мовчанки. — А той юнак, видно, був дуже обда-рований. Я це побачила в його очах, в тонких рисах обличчя. Може, його оминула рання смерть…

Альга мовчки слухав, потім обізвався:

— Ніщо не народжується безболісно. А то ж був світанок соціалізму.

Коли Арі знову ввімкнула перетворювач, на ньому з’явились інші картини.

…Гори, одягнені в шовк лісів, берег моря, залитий сонцем, запруджений голими людьми. Ситі, лискучі тіла, їдять, купаються, п’ють, сплять. Особливо жадібно накидаються на якусь суху рибку, запивають з великих гранчастих кухлів. Як могли їхні шлунки перетравлювати так багато грубої їжі? Може, від того в багатьох так і роздулися животи?..

Невсипущі хронотони понесли в недра Галактики геть-чисто все — і картини кохання, і сцени ненависті, і благородні діяння, і ганебні вчинки. Ох, скільки тих ганебних вчинків! І все із-за речей, із-за невеличких папі-рців, які можна обміняти на що завгодно.

Спостерігаючи потік хронотонів, який-небудь космічний Шерлок Холмс міг би дослідити кожен злочин від самісінького зародження і до здійснення. Та для цього йому б довелося літати на своїй ракеті тисячі років. Хоча коли навчитися одразу потрапляти в потрібне місце потоку…

— Ваша хронотонна ріка — подарунок для істориків, — сказав Альга, милуючись засмученим обличчям Арі.

Дівчина підвела голову:

— Моя? Ми її відкрили разом.

— Ви перша. Це ріка Арі.

— Обережно, мій любий Альга, ви ж бачили: хронотони все несуть у вічність.

— У вічність? — Альга не стримав іронічної посмішки. — А чи існує вона?

— Матерія вічна… А без хронотонів ніщо не відбувається.

— Я от про що подумав зараз: скільки їх у Всесвіті? Певне, постійна, стала величина,

— Закон збереження Часу? — Брови Арі злетіли вгору.

— Ви це сказали.

— Це Закон Альги! Чуєте, прийдешні? Закон Альги! Вона була рада, очі її сяяли, міст між ними наведе-но, золотий міст єднання, варто тільки зробити крок, простягнути руку… Та Альга не зробив того рішучого кроку. Заговорив про високі філософські матерії, й Арі непомітно зітхнула. За філософськими конструкціями Альга хотів сховатися сам від себе.

Зв’язок із "Сатурном" давно було втрачено, спостережень простору, який безпосередньо прилягає до центру Метагалактики, накопичено чимало, а вони продовжували рухатися все далі й далі, тоненькою голкою заглиблюючись у потаємні клітини Всесвіту.

Арі марніла з кожним днем — сивина вже густо пробивалася в ЇЇ волоссі, зморшки з’явилися на шиї, по-під очима, на чолі. Шкіра втрачала еластичність, тіло ставало дедалі кволішим — ріка Часу, що захопила раке-ту, безжально змивала, зносила клітини, руйнувала їх тисячами.

Те ж саме робилося й з Альгою — процес дисиміляції підточував і його, молодий чоловік перетворював-ся на діда. Але він цього не помічав, з жахом стежачи за Арі. "Вона так довго не витримає…" — пекла думка. Поклав собі рішуче поговорити з нею.

Це сталося на черговій зміні.

— Швидкість хронотонів різко зросла, — сказала Арі, насилу підвівшись зі свого сидіння. — Особливо стежте за масспектрометром.

— Гаразд, я стежитиму. Але… У вас хворобливий вигляд, Арі.

— Так, мій любий Альга, я почуваю себе кепсько. А ви?

— Та я ніби нічого… хоча, звичайно…

— Нам треба ще хоч трохи протриматись.

— А може… пора на зворотний курс?

Обличчя їй пересмикнулося — чи то з остраху, чи з несподіванки. Сухі, вже старечі губи зворухнулися, але вона не встигла нічого сказати, як болючий кашель здушив їй горло. Кашляла, притуливши руку до запалих грудей, потім кілька хвилин судорожно хапала повітря, наче після інтенсивного бігу.

— Знаєте… я також думала про це… Але ж ми ще… Треба ж визначити напрям потоку…

— Все одно вже й так ясно, що "Сатурнові" треба міняти курс, — заговорив Альга, щоб дати їй трохи перепочити.— І вони, певне, одержали наше застереження. Отже, програму свою ми виконали.

— А мети ще не досягли, мій любий Альга.

"Мабуть, їй полегшало, що знову вжила тієї формули,— подумав філософ.— Але на що вона сподіваєть-ся?" Та коли Арі докладніше розповіла про свої наміри, він зрозумів, що в неї на думці параметри хронотонної річки, викривлення простору, його дискретність… Чергуючи, Альга тільки й думав про це, обмірковував, як її переконати, що таке завдання вже їм не під силу.

Перше, про що Арі спитала, повернувшись на чергування, було:

— Яка швидкість хронотонів?

— Зростає в арифметичній прогресії.

— Добре, що не в геометричній, — зітхнула полегшено. — Тоді ми загинули б миттю…

Коли вона сіла в крісло перед екраном, Альга сказав:

— Я обміркував становище всебічно, Арі.

— Які ж висновки?

— Подальші дослідження не мають ніякого сенсу.

— Чому? — Арі повернула до нього сиву голову.

— Що б ми не відкрили, яку б інформацію не здобули, все залишиться з нами. Передати ж на "Сатурн" ми нічого не зможемо, то який же сенс?

— Мій любий Альга…

— Ні, ні, заждіть. Я вмикав перетворювач, на екрані з’явилась жінка. Вона беззвучно кричала — чи щось повідомляла, чи просила допомогти… Багато експресії в очах, в рухливих губах… До кого вона зверталась? Хто її тепер почує?

— Хтось чув, комусь потрібно було. Що ж стосується нас… Невже вас самого не цікавить нова інформа-ція? Ми автономна частина людства… Але ми ж не втратили інтересу до життя?

Вона говорила з такою внутрішньою переконаністю, що було ясно: від своєї мети не відселиться. Ну що ж, думав Альга, це логічно, зрештою, так і повинно бути. Але ж щеміло серце за неї!

— А що, коли ми ввімкнемо рушія, аби зменшити швидкість хронотонної ріки?

Арі замислилась.

— Давайте спробуємо. Це продовжить нам життя, а значить дасть можливість…

— Так, так, ми одержимо багато нової інформації!

Приготувалися до перевантажень, ввімкнули. Корпус корабля затремтів, наче жива істота. Двигун посту-пово набирав потужності, але — парадоксально! — на швидкості ракети це не позначилось зовсім. Стежили за приладами, дослухалися, чекали наростання швидкості, коли тіло починає з більшою і більшою силою притис-куватись до сидінь. Всього цього не було! Швидкість ракети не змінилася ні на йоту.

Арі вимкнула головного рушія, натомість запустила гальмівний, що на носі ракети. Хвилини напружено-го чекання… і ніяких змін!

— Є над чим замислитись, — обізвався Альга.

— Це вже не потік, а водоспад…

— Космічна Ніагара…

— Куди ж нас несе?

— Мабуть, нас захопило силове поле Центру Метагалактики…

Голос Арі ослаб, дихання різко почастішало.

Ввімкнула оглядовий екран — жодної світлової цятки, жодної рисочки. Темрява, чорнота! Незабаром ця густина почала заливати й ракету, Арі відчувала її обличчям, шкірою. Потьмяніли, а потім і зовсім погасли плафони, потонули в щільному мороці екрани осцилографів…

— Альга, Альга, ви що-небудь бачите?!

Мовчанка. І чорна німота.

— Ви щось бачите чи ні?

Невже відмовила сітка зв’язку? Чи, може, Арі тільки думає, а не вимовляє слів? Так можна збожеволі-ти…

— Альга, любий, милий, ви мене чуєте?

Нарешті вловила тонюсіньке, як волоконце:

— Чую… перебої… шум…

Розділені тонкою стінкою каюти, обоє раптом відчули поміж собою безодню. Це було жахливо — опинитися в надрах безбережної, непроникної космічної ночі.

"Чи я ще живу? — думала Арі.— Чи, може, це тільки спалах підсвідомості? "Сатурн", зорі, Земля, галак-тики — об’єктивна це реальність чи, може, марево, сон, якесь видиво?.. Треба керувати роботою мозку… керу-вати… Всесвіт проціджується крізь нього — як тут покеруєш? І все-таки не здаватися, не здаватися… Певно, це магнітне поле Центру Метагалактики… Хоча чому обов’язково магнітне? Воно має зовсім інакшу природу, зовсім інші параметри… А які? Ну, це вже ти забагато хочеш знати одразу. Може, тут генеруються хронотони. Для всього Всесвіту. От нас і захопила хронотонна Ніагара…"

— Альга! Альга! Я вас люблю, Альга! Ви чуєте? Я вас люблю!

У відповідь щось зашелестіло, а може, їй тільки здалося, їй наче полегшало, авжеж, полегшало, тепер во-ни близько, поруч, ну звичайно ж, поруч… "Який він хороший, цей Альга… Милий, смішний… Закоханий… Я це відразу помітила, відчула з першого знайомства. І чому він… була ж мить… яка гарна мить… могла стати вічністю… Закоханість…"

— Альга! Я вас кохала!

Довго дослухалася, та мікрофони навіть шурхоту ніякого не передали. Знесилено відкинулася на своє сидіння, але його м’якість не дала полегшення, тіло зробилося важучим, і вона подумала, що вже не вистачить сили підвестися. Може, це вже і є смерть? Важко зітхнула і опустила повіки, щоб у такий спосіб захиститися від темряви.

Промінчик! Ласкавий, нечутний, зовсім безтілесний промінчик торкнувся обличчя, і Арі прийшла до тя-ми.

Розплющила очі — світло. Ах, яке світло навколо! Не сліпуче, не різке, а м’яке і ніжне, воно, здається, проймає тебе наскрізь, пронизує кожну клітину тіла. Легко, гарно-прегарно…

А звідки воно ллється? Арі дивиться на ілюмінатор, на екрани — все, все світиться, усе сяє, здається, сві-тло проникає навіть крізь корпус ракети; так так, видно геть навколо — і в боки, і вгору, і вниз — звідусюди плине світло. Грандіозна світляна сфера, і вони в ній, у її серцевині. Он подекуди ще чорніють промивини — крижані очі космосу, та ось вони вже зникають за темно-лазуровою запоною.

Ах, як прекрасно!

— Альга! Ви бачите?

— Так, Арі!

— Ходіть сюди, Альга, ну, та швидше ж бо!

Гульк — а він уже поруч, біля неї. Увесь осяйний, опромінений.

— Яка ви… прекрасна, Арі! Ніби зіткана вся зі світла…

— Ви теж пройнятий сяйвом, Альга. Тут все не так, як там…

— Там? — з усмішкою наголосив Альга.

— Ну, звичайно, там — поза оцією сферою, поза Центром Метагалактики.

— Я так і сприйняв. Авжеж, ви маєте рацію, тут діють цілком інші закони.

— А крізь який морок ми пробилися сюди!

— Там я вважав, що космос приблизно однаковий у кожному своєму об’ємі, а тут… зовсім інші харак-теристики..

— Ви не шкодуєте, що вирушили в цю мандрівку, Альга?

— Усе наше життя — мандрівка, безперервна подорож від незнання до знання. Ех, та що вам казати, Арі, ви ж сама… ви ж інакше життя й не мислили! А я… коли б я шкодував, я не був би філософом!

— Тепер ми будемо завжди разом, Альга, завжди-завжди, вічно! Я вас дуже кохаю, мій любий філософе.

З подивом і захопленням дивився Альга на свою нерозлучну супутницю і не міг вимовити й слова.

Після того, як розвідувальна ракета щезла в безвісті, "Сатурн" безперервно посилав сигнали в навколиш-ній простір. Ці електромагнітні хвилі докочувались аж до самісіньких околиць Центру Метагалактики, але в самий Центр, де перебували Арі й Альга, сягнути не могли — гасли, безслідно зникали.

Через п’ятдесят років маяк вимкнули, вирішивши, що відважні дослідники загинули. На борту "Сатурна" встановили спеціальну хронотонну обсерваторію.